

NGHỊ LUẬN XÃ HỘI VÀ NGHỊ LUẬN VĂN HỌC

(1 tiết)

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Phân biệt được nghị luận văn học và nghị luận xã hội ở các phương diện :
đặc điểm, yêu cầu và các dạng đề quen thuộc.

– Biết cách nhận diện, phân tích một bài văn nghị luận theo đặc điểm và
yêu cầu nêu trên.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

a) Trong chương trình và SGK cũ, từ THCS đến THPT, HS đã được làm quen nhiều với văn nghị luận, cả ở phần Văn học và Tiếng Việt, Làm văn. Tuy nhiên, do tách rời ba phân môn nên trong quá trình học, người học và người dạy chưa thấy rõ đối tượng dạy – học và mối quan hệ của thể văn nghị luận ở ba phân môn trong bộ môn Ngữ văn.

Với Chương trình và SGK *Ngữ văn* mới, văn nghị luận có một vị trí và vai trò rất quan trọng. Rất nhiều văn bản nghị luận mới được đưa vào phần Đọc văn (Văn học) nhằm giúp HS thấy được vẻ đẹp của các áng văn nghị luận, hình thành cho các em cách thức tiếp nhận một văn bản *nghị luận* bên cạnh các thể loại khác như *thơ, truyện ngắn, tiểu thuyết, kí, kịch*, v.v. Phong cách ngôn ngữ chính luận tiếp tục được học trong phần Tiếng Việt nhằm giúp HS nắm được đặc điểm và yêu cầu của văn phong chính luận. Phần Làm văn tập trung rèn luyện cho HS cách viết bài nghị luận.

Trong cả ba phần Đọc văn, Tiếng Việt, Làm văn, văn nghị luận đều được phân loại dựa trên tiêu chí nội dung đề tài được nêu trong văn bản. Theo tiêu chí này ta có hai loại lớn : nghị luận văn học và nghị luận xã hội. Bên cạnh đặc điểm, yêu cầu chung, mỗi loại có những đặc điểm và yêu cầu riêng.

Bài học trong SGK bắt đầu bằng việc nêu vai trò và ý nghĩa to lớn của văn nghị luận từ xưa tới nay, trên cơ sở đó mới phân loại và nêu lên đặc điểm của thể văn này.

b) Lâu nay việc phân loại đề văn nghị luận thường gắn liền với các kiểu bài, nhiều tài liệu đồng nhất kiểu đề với các kiểu bài. Nghĩa là có bao nhiêu kiểu bài là có bấy nhiêu kiểu đề. Nhưng như chúng tôi đã trình bày ở nhiều tài liệu, từ THCS, việc phân ra các kiểu bài theo thao tác nghị luận có nhiều điều không ổn, do đó kéo theo cách hiểu, cách phân loại đề nghị luận cũng thiếu thống nhất và bất ổn. Không có sự phân loại nào là hoàn hảo và tối ưu. Bất cứ sự phân loại nào cũng có những "hạn chế", những ngoại lệ, nhưng sự phân loại nào cũng cần dựa trên một quan niệm thống nhất để bảo đảm tính nhất quán trong trình bày kiến thức và kĩ năng ở một phân môn từ cấp dưới lên cấp trên. Trong lần biên soạn SGK mới này, chúng tôi cố gắng vừa tiếp thu, kế thừa, vừa điều chỉnh những điểm

chưa chính xác để đưa ra một quan niệm về hệ thống kiến thức, kĩ năng làm văn nói chung và vấn đề phân loại đề văn nghị luận nói riêng.

c) Thế nào là đề văn nghị luận và cách phân tích một đề văn nghị luận, HS đã được học từ các lớp dưới. GV có thể xem SGK *Ngữ văn 7*, tập hai và *Ngữ văn 11 Nâng cao*, tập một để nắm được các nội dung và quan niệm có phần khác so với cách hiểu trước đây (sách *Cải cách giáo dục*). Bài học này phân chia đề văn nghị luận theo hai loại lớn : đề nghị luận xã hội và đề nghị luận văn học.

Đề nghị luận văn học là loại đề yêu cầu người viết bàn bạc, phân tích, thuyết phục người đọc về một vấn đề, một hiện tượng văn học. Đề tài của nghị luận xã hội lại là các vấn đề xã hội như tư tưởng, đạo đức, lối sống, thiên nhiên, môi trường, v.v. rất đa dạng và phong phú. Tuy nhiên, dù là loại nào thì người viết cũng phải vận dụng tổng hợp các thao tác nghị luận để làm sáng tỏ vấn đề đặt ra trong đề.

Trong mỗi loại lớn lại có các dạng nhỏ, cụ thể là nghị luận xã hội có ba dạng đề :

- Nghị luận về một tư tưởng, đạo lí ;
- Nghị luận về một hiện tượng đời sống ;
- Nghị luận về một vấn đề xã hội đặt ra trong tác phẩm văn học.

Trong loại đề nghị luận văn học, có thể chia ra các dạng đề sau :

- Nghị luận về một bài thơ, đoạn thơ ;
- Nghị luận về một tác phẩm, đoạn trích văn xuôi ;
- Nghị luận về một ý kiến bàn về văn học (lí luận văn học hoặc lịch sử văn học).

Trong mỗi dạng đề nghị luận có thể chia ra nhiều dạng nhỏ hơn nữa. Ví dụ trong dạng đề nghị luận về một ý kiến về lịch sử văn học lại có đề yêu cầu bàn luận về nội dung hay nghệ thuật của một nền văn học, một giai đoạn, một xu hướng hoặc một tác gia, tác phẩm văn học lớn, v.v. Tuy vậy, đối với HS phổ thông, chỉ cần dừng lại ở các dạng đề lớn như đã nêu.

2. Về phương pháp

a) Bài học này được trình bày trong SGK theo hai nội dung lớn :

- Nội dung thứ nhất : Nêu lên vai trò, ý nghĩa của văn nghị luận, cách phân loại văn nghị luận và đề văn nghị luận.

– Nội dung thứ hai : Luyện tập việc nhận diện văn nghị luận và các dạng đề văn nghị luận.

Hai phần có nội dung tương đương và liên quan chặt chẽ với nhau, GV có thể chia đôi thời gian để thực hiện bài học này.

b) Coi bài viết trong SGK là một văn bản, yêu cầu HS đọc - hiểu văn bản đó để nắm được các thông tin chính yếu. Vì thế cần yêu cầu HS đọc kĩ SGK.

c) Mục 2 và phần *Luyện tập* cần xuất phát từ các ví dụ, văn bản cụ thể, từ đó phân tích và rút ra các đặc điểm của văn nghị luận.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phần mở đầu : Kiểm tra bài cũ và giới thiệu bài mới.

GV có thể yêu cầu HS nhắc lại một số hiểu biết về đề văn nghị luận đã học ở các lớp dưới. Qua đó ôn tập và nhắc lại những nội dung chính yếu và dẫn dắt vào bài mới : phân loại văn nghị luận và đề văn nghị luận.

2. Phần nội dung chính

– Đọc và tìm hiểu mục 1 : *Nghị luận xã hội và nghị luận văn học* (SGK). GV cho HS đọc và yêu cầu tìm hiểu các nội dung chính nêu trong mục này là những nội dung nào ; mối quan hệ giữa các nội dung ấy.

Có thể thấy trong mục này, SGK nêu lên hai nội dung lớn :

- Vai trò của văn nghị luận trong lịch sử dân tộc
- Phân loại văn nghị luận : đặc điểm chung và riêng của mỗi loại văn nghị luận.

Nội dung phân loại ấy dựa trên cứ liệu cụ thể (thực tiễn sáng tác văn nghị luận trong nội dung thứ nhất).

– Hướng dẫn HS đọc và tìm hiểu mục 2 : Các dạng đề nghị luận (SGK). Yêu cầu HS chỉ ra đặc điểm của mỗi dạng đề cụ thể trong hai loại lớn : nghị luận xã hội và nghị luận văn học. Phân tích để làm sáng tỏ các đặc điểm của mỗi dạng đề cụ thể.

- Tổ chức và hướng dẫn HS luyện tập.

Các bài tập trong phần *Luyện tập* nhằm tập trung rèn luyện cho HS khả năng nhận diện, phân tích văn nghị luận và đề văn nghị luận.

Bài tập 1. GV yêu cầu HS chọn hai bài : một bài về nghị luận xã hội và một bài về nghị luận văn học, sau đó yêu cầu phân tích, chỉ ra các đặc điểm của mỗi loại văn nghị luận được thể hiện qua hai văn bản được chọn.

Bài tập 2. Tương tự cách làm Bài tập 1 nhưng về đề văn nghị luận.

3. Phân củng cố. Yêu cầu HS :

– Nắm vững đối tượng và đặc điểm của hai loại : nghị luận xã hội, nghị luận văn học.

– Các dạng đề và đặc điểm của mỗi dạng đề nghị luận.

IV – TÀI LIỆU THAM KHẢO

– Nhiều tác giả, *Văn nghị luận đầu thế kỉ XX*, NXB Văn học, H., 2003.

– Đỗ Ngọc Thống (Chủ biên), *Làm văn (chương Văn nghị luận)*, NXB Đại học Sư phạm, H., 2007.